

A munkaerő-áramlás 20 éve Magyarországon és az EU-ban

Tartalomjegyzék

1	A munkaerő szabad áramlása az EU-ban	4
2	A munkaerő-áramlás 20 éve Magyarországon	6
3	Munkaerő-mobilitási felmérés az EU-ban	11
4	Összefoglalás	12

Miért fontos?

Tanulmányunkban az Európai Unión belüli szabad munkaerő-áramlást, annak jogi és gazdaságelméleti hátterét, valamint a megvalósulásának mértékét vizsgáljuk meg először, mielőtt rátérnénk az elmúlt 20 év magyarországi folyamatainak részletes ismertetésére. Milyen korszakokat különböztethetünk meg a magyarok nemzetközi vándorlásával kapcsolatban? Hogyan alakult a magyar állampolgárok vándorlási egyenlege? Hova mentek a magyarok és milyen korcsoportokat érint leginkább az elvándorlás? E kérdések megválaszolása mellett elemzésünkben kitérünk a Magyarországon élő európai uniós állampolgárok bemutatására, honnan érkeznek legnagyobb számban hazánkba, valamint az elvándorlással kapcsolatos személyes preferenciák ismertetésére is sor kerül egy európai uniós felmérés eredményei alapján.

1. A munkaerő szabad áramlása az EU-ban

Jogi és gazdaságelméleti háttér

A munkavállalók szabad mozgása megalapítása óta az Európai Unió egyik alapelve, amelyet az EUMSZ (az Európai Unió működéséről szóló szerződés) 45. cikke is rögzít, és amely a munkavállalók alapvető jogai közé tartozik, kiegészítve az áruk, a tőke és a szolgáltatások szabad mozgását az európai egységes piacon (négy szabadság elve). A foglalkoztatás, a javadalmazás, valamint az egyéb munka- és foglalkoztatási feltételek tekintetében magában foglalja az állampolgárság alapján történő bármely megkülönböztetés megszüntetését. Ez a cikk jogot biztosít továbbá a munkavállalónak arra, hogy állásajánlatokra jelentkezzen, a tagállamok területén szabadon mozogjon, munkavállalás céljából valamely tagállamban tartózkodjon, illetve azt követően bizonyos feltételek mellett az adott tagállam területén maradjon (forrás: Európai Parlament ismertetője).

A klasszikus közgazdaságtani elmélet szerint, amennyiben a munkaerő szabadon áramlik, nincs korlátozva a munkavállalás adott területen belül (jelen esetben az EU teljes belső piaca), akkor a magasabb munkanélküliséggel és/vagy alacsonyabb bérekkel rendelkező területekről (tagállamokból) a munkaerő egy része elvándorol oda, ahol több a munkalehetőség és/

vagy magasabbak a bérek, vagyis az alacsonyabb munkanélküliséggel rendelkező, esetlegesen munkaerőhiánnyal küzdő területekre (ahol a munkaerőhiány miatt a bérek is magasabbak lehetnek). Mindezt a jobb élet, magasabb bérek reményében. A küldő országban enyhül a munkanélküliség, emelkedhetnek a bérek a korábbi – magas munkaerő-kínálat miatti – alacsonyabb szintekről. A fogadó országban a beáramló új munkaerő feltöltheti az addig üresen maradt álláshelyeket, enyhítve a munkaerőpiaci hiányt, növelve a kínálatot – ez a munkanélküliségi ráta emelkedését és a bérek korrekcióját is magával hozhatja. Így egy időt követően kiegyenlítődnek a munkaerőpiaci különbségek a területek között, a munkanélküliségi ráta és a bérek is közel azonos szintre korrigálnak. „A munkaerő-felesleggel és -hiánnyal küzdő régiók között megvalósulhat a munkaerő hatékonyabb allokációja” (Zimmermann, 2016, idézi Hárs, 2018, 81.). Természetesen a fent leírt folyamatok tankönyvi példák, de jól szemléltetik az EU létrehozásának eredeti elképzeléseit és céljait.

A fenti tényezők magát az elvándorlás legfőbb mozgatórugóit is magukban foglalják. Ahogy Hárs (2018, 82.) fogalmaz, „a klasszikus migrációs mikromodellek feltételezésének megfelelően a bérekben fennálló jelentős különbségek és jövővel kapcsolatos várakozások, valamint a nagyfokú hazai munkanélküliség ösztönzi az egyének elvándorlását (Harris–Toderó, 1970^[1]), az Unión belül pedig a határok nem jelentettek többé

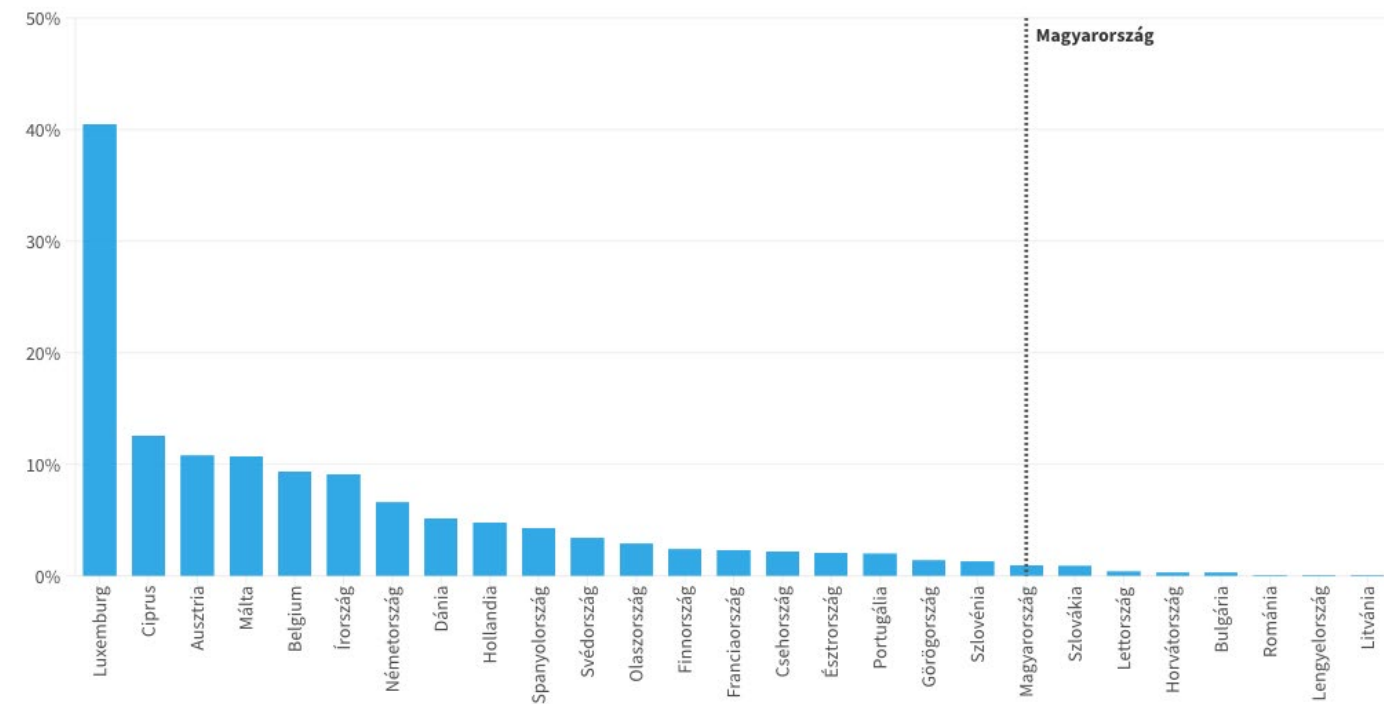
korlátot. A jólléti rés (gap) is egyre erősebben jelent meg a magyarázatok között (Skoglund, 2017^[2])”.

Mennyire valósult meg az EU-ban a munkaerő szabad áramlása?

Az Európai Unión belül nem valósult még meg olyan mértékű munkaerő-áramlás és munkaerő-kiegyenlítődés tagországok, régiók között, mint például az USA-ban. Egyrészt jelentős eltéréseket láthatunk a munkanélküliségi rátákban tagországonként (legalacsonyabb Csehországban 2,7%, legmagasabb Spanyolországban 12%, 2023 októbere, Eurostat (2023)).

Másrészt az Eurostat (2023) közlése szerint 2022-ben a munkaképes korú (15 és 64 év közötti) uniós polgárok 3,7%-a élt az állampolgárságától eltérő uniós országban – mely viszonylag alacsony érték. Ugyanakkor a tagországok között jelentős a szórás abban a tekintetben, hogy az adott év január 1-jén adott tagországban élő népesség mekkora arányát tették ki más uniós tagországok ott élő állampolgárai. Messze az élen áll Luxemburg, ahol a 2022. év eleji népesség 40,5%-a más uniós tagország állampolgára volt, majd következik Ciprus (12,6%), Ausztria (10,8%) és Málta (10,7%). A skála másik végén kelet-közép-európai tagországok foglalnak helyet: Románia, Lengyelország és Litvánia lakosságának csupán 0,1%-át tették ki 2022. év elején más uniós tagországok állampolgárai. Magyarországon ez az arány 1% volt.

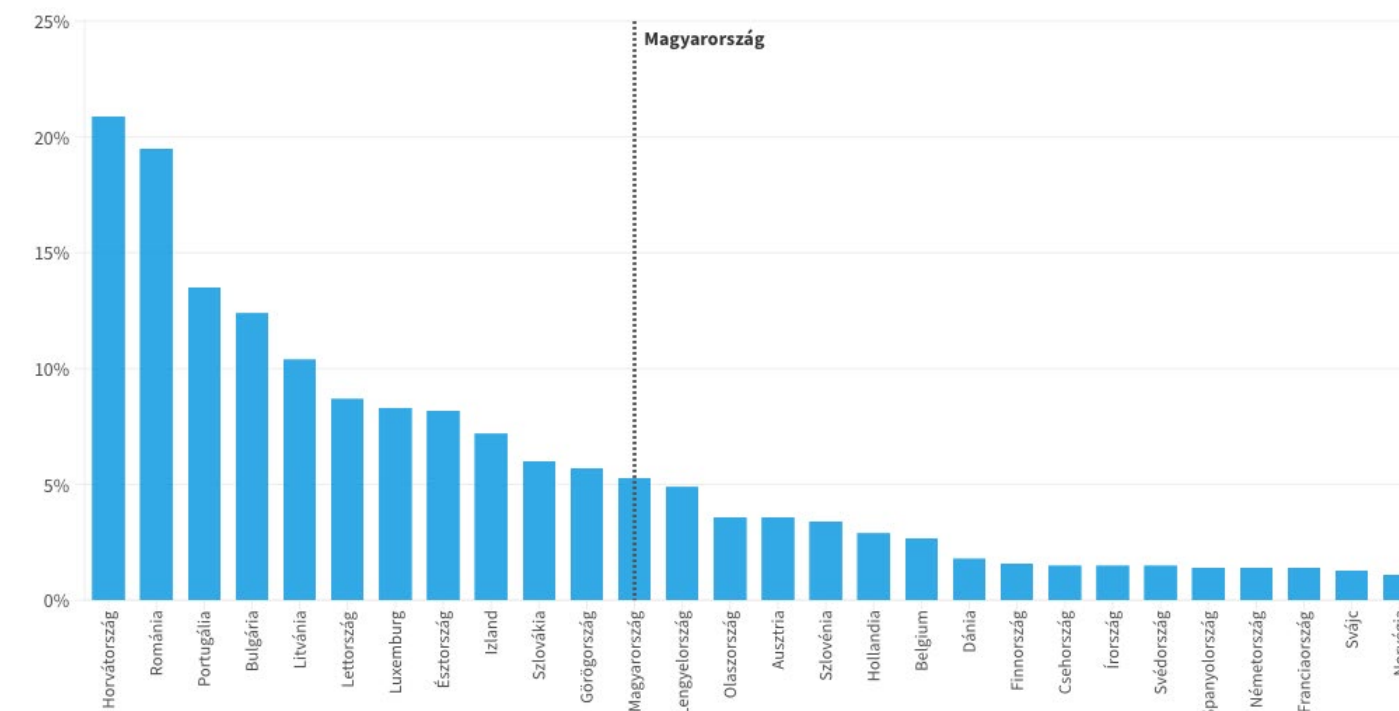
Tehát összességében a munkaerő-áramlás az Unió egységes belső piacán belül nem hozta a kezdeti várt reményeket, kevésbé mondható mobilisnak az uniós munkaerő.

1. ábra: az Európai Unióban átlagosan az uniós polgárok 3,7%-a élt 2022-ben az állampolgárságától eltérő uniós országban. Forrás: Eurostat (2023)

Másik szempontból is vizsgálhatjuk az Európai Unió állampolgárainak mobilitását, ahogy korábbi elemzésünkben bemutattuk. Eszerint 2022-ben a legnagyobb arányban a horvátok és a románok vándoroltak ki hazájukból, míg a német, francia (svájci és norvég) állampolgárokra ennek ellenkezője igaz. 2022-ben az EU-n belül külföldön élő, munkaképes korú (20–64) horvát állampolgárok a Horvátországban élő lakosság 21%-át, míg a románok 19,5%-át tették ki. Az elvándorlási rangsorban a bolgárok (12,4%) és a portugálok (13,5%) követték őket. Az EU-tagállamok közül Németországban és Franciaországban a legalacsonyabb a mobil állampolgárok

aránya, mindkettőben 1,4% volt 2022-ben (az állampolgárság szerinti ország lakosságán belül). További nyolc tagállamban ez az arány legfeljebb 3% volt 2022-ben. Magyarországon 2022-ben a lakosság 5,3%-át érintette az elvándorlás, Szlovákiában 6%-ot, Csehországban 1,5%-ot, míg Lengyelországban 4,9%-ot az Eurostat módszertana alapján.

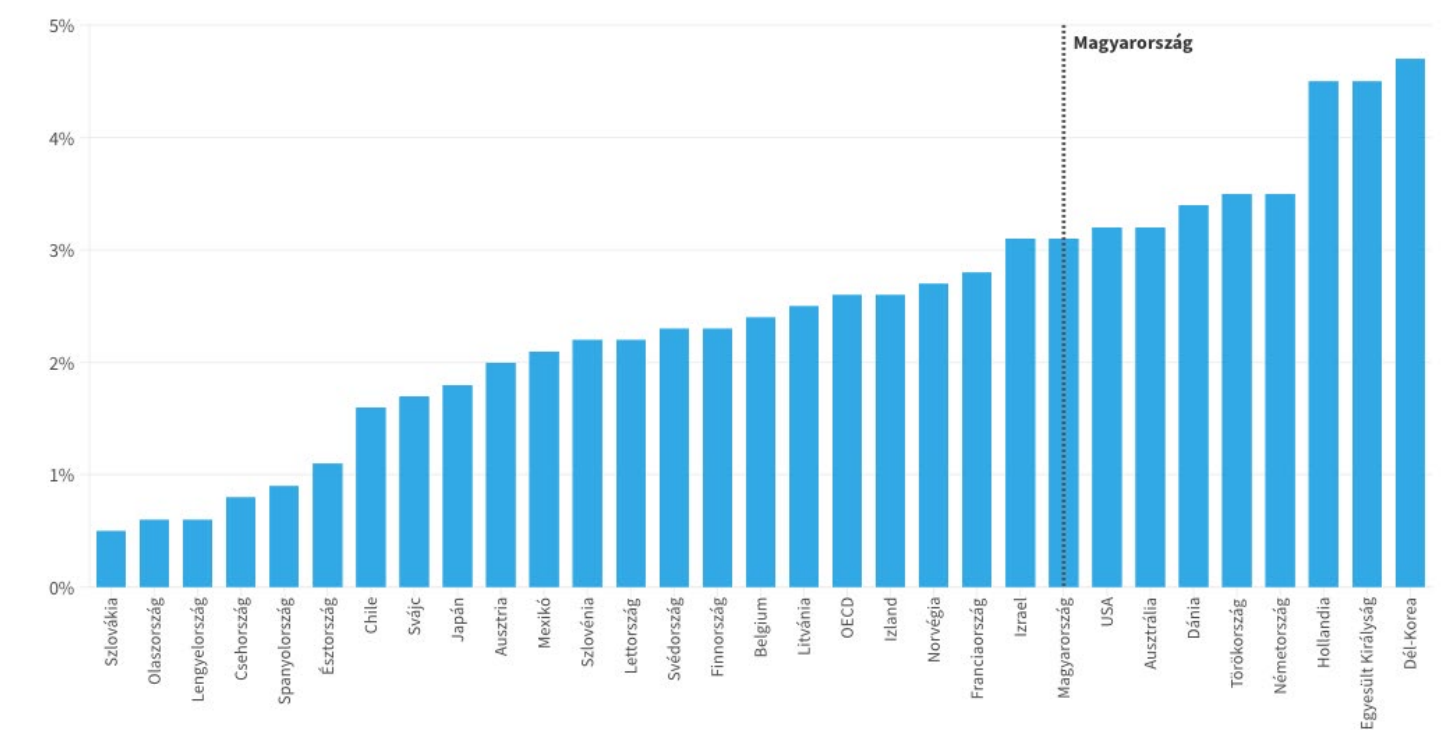

2. számú ábra: legnagyobb arányban a románok és a horvátok élnek hazájukon kívül, más európai országban. Forrás: Eurostat (2023).

Az EU munkaerőpiacát, a belső elvándorlást többféle („sok”) hatás is érte az elmúlt 20 évben: a kelet-európai bővítés 2004-ben, majd 2007-ben, illetve 2013-ban, vagy épp a Brexit okozta sokk, illetve a koronavírus-járvány fizikai mozgást korlátozó hatásai. Ezeket jelen elemzésünkben külön nem mutatjuk be az EU vonatkozásában, azonban Magyarország folyamatainak ismertetésén belül érintjük e hatásokat kisebb-nagyobb mértékben.

Országon belüli munkaerő-áramlás

Az EU-n belüli, tagországok közti munkaerő-áramlás alacsony mértékű. Felmerülhet ugyanakkor a kérdés, hogy országon belül, régiók között mekkora a mobilitás. Az OECD (2022) adatai szerint a régiók közti munkaerő-mobilitás jelentős különbségeket mutat országonként. Az ún. mobilitási ráta azt mutatja meg, hogy a népesség mekkora hányada költözik országon belül egyik régióból a másikba adott évben. Az OECD átlaga 2016-2019 között átlagosan 2,6% volt, míg az OECD által vizsgált 18 EU-s tagállamból 13 nem érte el ezt az átlagos szintet. Például Olaszországban a népesség 0,6%-a, Spanyolországban 0,9%-a, Ausztriában 2%-a költözött országon belül.

3. számú ábra: a legtöbb európai uniós tagországban országon belül, régiók között alacsony a munkaerő áramlása, mobilitása. Forrás: OECD (2022).

V4-es országokon belül Csehországban a népesség 0,8%-a, Lengyelországban 0,6%-a, Szlovákiában 0,5%-a vándorolt régiók között. Magyarországon ez az arány 3,1% volt 2016-2019 között^[3]. Ezzel szemben Franciaországban (2,8%), Dániában (3,4%), Németországban (3,5%) és Hollandiában (4,5%) nagyobb arányú volt a vizsgált évek átlagában az országon belüli mobilitás. Tehát összességében az EU tagországaiban kisebb mértékű az országon belüli munkaerő-áramlás, bár a mobilitás tagországonként eltérő képet mutat.

2. A munkaerő-áramlás 20 éve Magyarországon

A számbavétel nehézségei

Mielőtt bemutatnánk az elmúlt 20 év munkaerő-áramlásának hazai folyamatait és adatait, fontos kiemelni a legelején, hogy a nemzetközi vándorlás adatai bizonytalanok (KSH). Ugyan az összes európai országban pontos információk állnak rendelkezésre a bevándorlók (tartózkodási engedélyért, munkavállalási engedélyért folyamodó külföldi állampolgárok) számáról, viszont a kivándorlók nem jelentik be, hogy tartósan vagy akár végleg elhagyják-e az adott ország területét, illetve időközben vissza is térhetnek (majd újra elköltözhetnek).

Figyelembe érdemes venni továbbá a magyar adatok esetében a határon túli magyarok kettős állampolgárságát is. Vé-

lelmezhetően ez az oka a 2012-es megugrásnak a KSH adataiban, miszerint jelentősen megnőtt a Magyarországra költöző, külföldön született magyar állampolgárok bevándorlása (lásd következő fejezetben). 2015-ben érték el csúcspontjukat több mint 17 700 fővel, akik Magyarországra vándoroltak.

A harmadik tényező, amit érdemes figyelembe venni, az ingázás. Például Ausztriában az Eurostat adatai szerint 2022 év elején közel 100 ezer magyar állampolgár élt, azonban a nyugati határ mentén élők között bevett gyakorlat, hogy nem költöznek ki Ausztriába, hanem átjárnak dolgozni mindennap. Így több magyar állampolgár dolgozhat az osztrák munkaerőpiacon, mint amennyien kinn laknak hivatalosan. „Egy munkaerőpiaci statisztika szerint tavaly nyáron mintegy 115 ezer magyar dolgozott a nyugati szomszédunknál” (Beke, 2023).

A munkaerő-áramlás hazai korszakai

Röviden tekintsük át először nagy vonalakban az elmúlt 20 év főbb munkaerő-áramlási folyamatait Magyarország vonatkozásában, az egyes éveket milyen tendenciák jellemezték! Az ezt következő fejezetekben a részletes statisztikai adatokra is kitérünk.

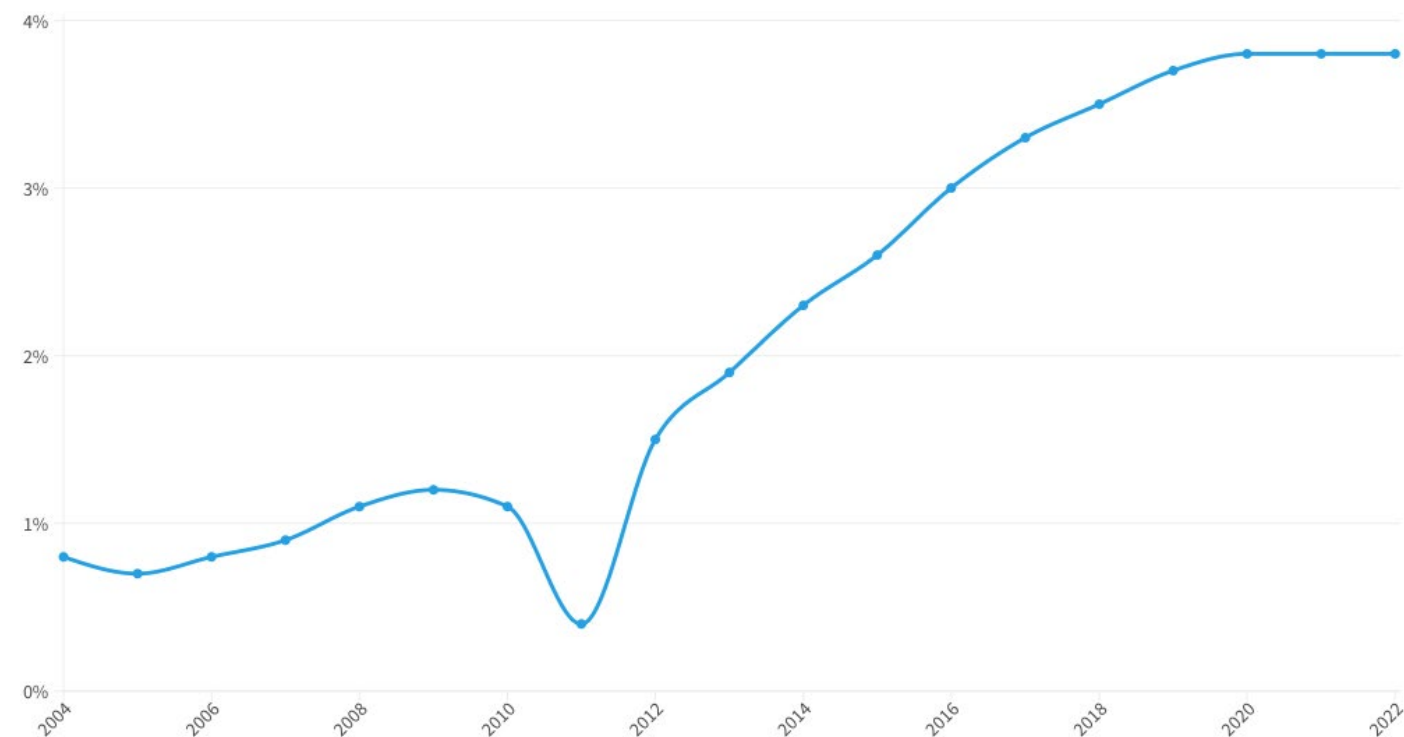
(1) 2004-2010

2004-ben az újonnan csatlakozó kelet-közép-európai országok^[4] többségéből hirtelen és gyors vándorlás indult el a fejlettebbek felé. A 2008-as válság újabb lökést adott a már elindult

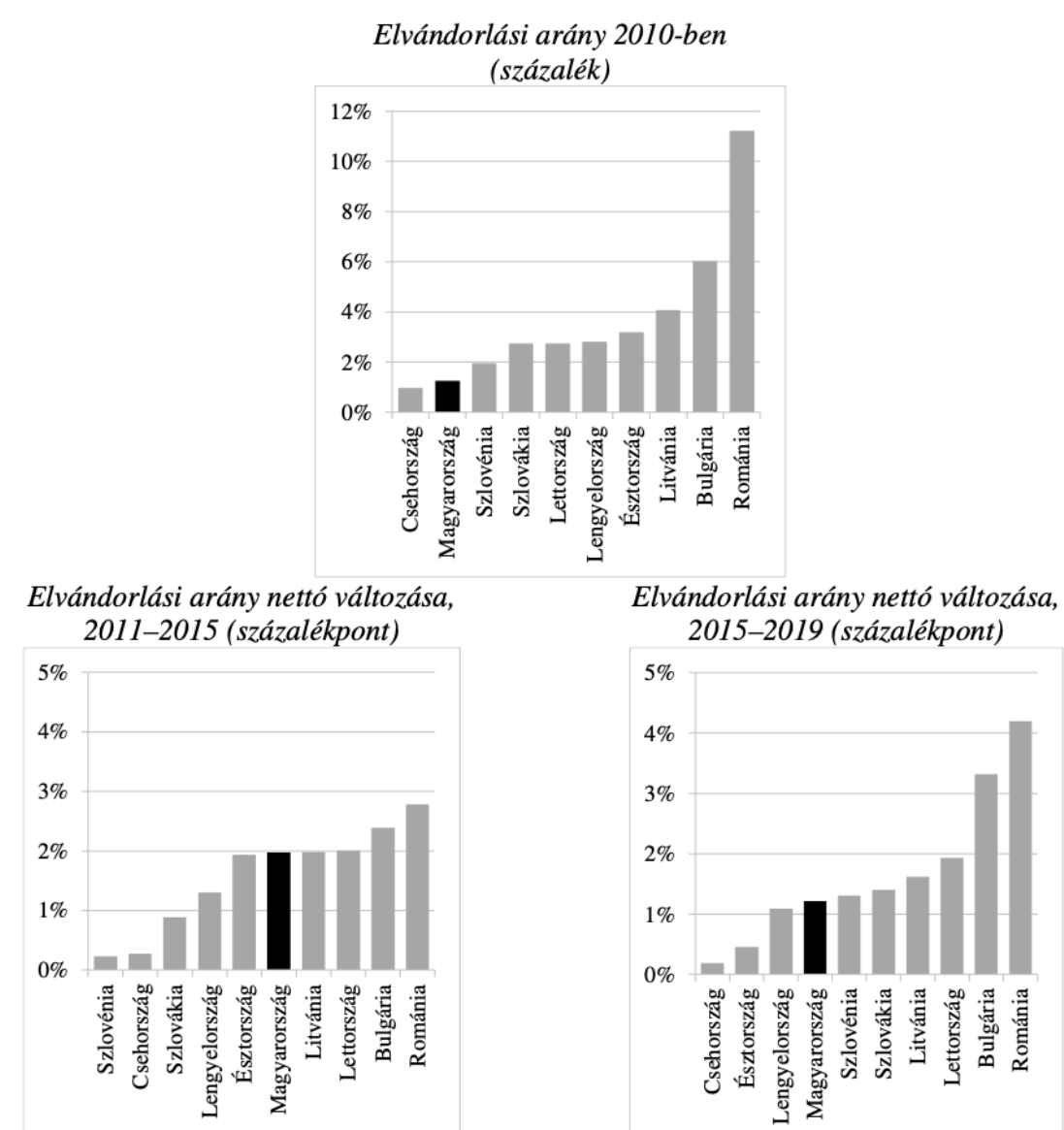
folyamatnak, és fokozatosan bővült az elérhető célországok köre. Ugyanakkor „a kétezres évek végéig az EU-hoz 2004 után csatlakozott országokból megindult példátlan mértékű elvándorlás Magyarországot lényegében érintetlenül hagyta” (Hárs, 2020, 117.). Továbbá ahogy arról Bándy (2017) írt tanulmányában (9.o.), „1999-től enyhén növekvő, ingadozó, a jogszabályi változásokat tükröző bevándorlás volt megfigyelhető. A magyarok elvándorlása az 1990-es rendszerváltást követően nem mutatott ugrásszerű számokat, az országba beáramló külföldi működő tőke és a szabad vállalkozás lehetősége, a liberalizált gazdaság biztató jövőképet mutatott. Magyarország migrációs vonzereje a '90-es évek közepétől a romló gazdasági helyzet hatására csökkenni kezdett, de a kivándorlás még nem volt szignifikáns”.

(2) 2010-es évek első fele

Ahogy Hárs (2020) kiemelte tanulmányában, „a 2010-es évtized elején felgyorsult az eláramlás, a külföldön élők aránya (15–64 évesek) 2011 és 2015 között néhány év alatt 2 százalékponttal emelkedett, ez a korábbiakhoz képest jelentős, de ebben az időszakban régiós összehasonlításban általános mértékű növekedésnek számított”.

4. ábra: a 2010-es évek elején gyorsult csak fel a magyarok elvándorlása más EU-s tagországba. Forrás: Eurostat (2023).

5. ábra: A 15–64 éves népesség elvándorlási aránya, illetve annak nettó változása időszakonként a 2004–2007-ben csatlakozott EU-országokban, 2010 és 2019 között. (Forrás: Eurostat online adatbázis adataiból számítva: LFS éves átlag, népességszám január 1-jei adat, magyar állampolgárok. Hárs (2020) 118. oldal.)

(3) 2010-es évek második fele

„A 2010-es évtized második felére a régiós országok többségében mérséklődött az elvándorlás növekedése (15–64 évesek), az általános trenddel együtt a magyar elvándorlás üteme is lelassult, 2015 és 2019 között 1,2 százalékpontnyit emelkedett, és ezzel Magyarország ismét a relatíve szerényebb nettó elvándorlást mutató országok közé került vissza” (Hárs, 2020). A folyamatokat jól szemlélteti az 5. számú ábra.

(4) Koronavírus-járvány

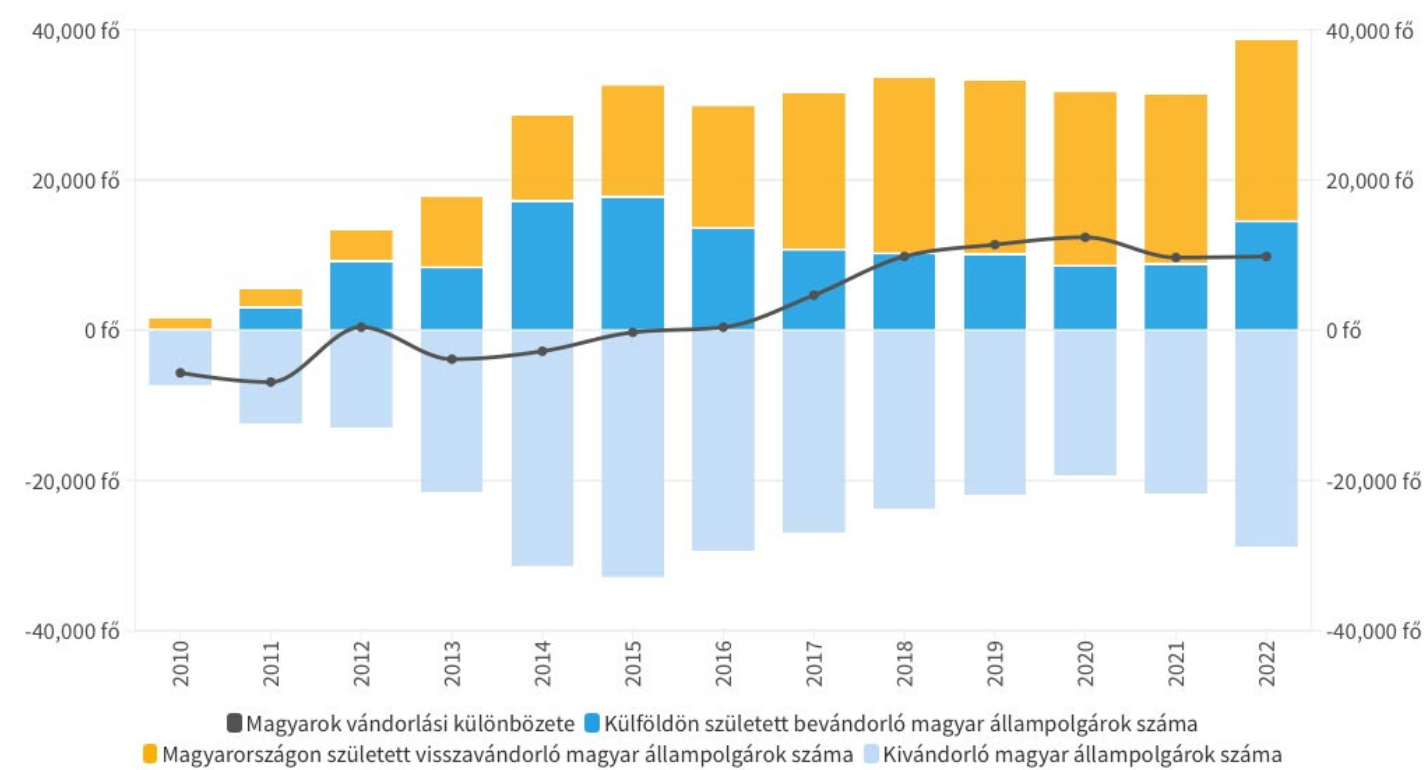
A 2020 elején kitört világjárvány, a megfékezésére hozott korlátozó intézkedések (utazási korlátozások, határázárak) Európa-szerte visszavetették a munkaerő mobilitását. Egy 2022-es tanulmányban vizsgálták a koronavírus-járvány magyar állampolgárok nemzetközi vándorlására gyakorolt hatásait. Eredményeik szerint „a koronavírus-járvány következtében az eredetileg várt kivándorlásoknak csak 75%-a, a visszavándorlásoknak pedig 88%-a valósult meg. A Covid-19 sokkhatása a visszavándorlások tekintetében csak évközi torzulásokat okozott. Ezzel szemben a kivándorlásokra gyakorolt hatások a vizsgált időszakban tartósak maradtak” (Zöldi et al., 2022, 357.o.).

A KSH népvándorlási adatai

Ahogy az előző alfejezetben kiemeltük, a statisztikai adatok a tényleges vándorlási helyzetet nehezen tudják számszerűsíteni, vagy csak nagyobb bizonytalanság mellett. A KSH (2023) a magyar állampolgárok vándorlására vonatkozó adatait a Belügyminisztérium (BM NYHÁT^[5]) személyiadat- és lakcímnnyilvántartásából, illetve a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) TAJ-szám nyilvántartásából nyeri. Tehát itt azokat veszik figyelembe, akik hivatalosan is bejelentették költözésüket. Akik viszont hivatalosan nem jelentették be külföldre költözésüket a magyar hatóságoknak, azok nem szerepelnek a KSH adatai között. Továbbá a KSH számára az számít kivándorló magyar állampolgárnak, aki (ténylegesen vagy tervei szerint) legalább 12 hónapra hagyja el Magyarországot (bevándorlás esetében hasonló az időkorlát).

A magyarok kivándorlási tendenciáit figyelembe véve, 2010–2015 között folyamatosan nőtt az adott évben országot elhagyó magyar állampolgárok száma, csúcspontján, 2015-ben közel 33 ezren vándoroltak ki Magyarországról. Ez négy és félszerese volt a 2010-es adatnak. Ugyanakkor 2016-tól kezdődően megfordult a trend, és évről évre egyre kevesebben hagyták el az országot. A 2020-as mélypont (19,3 ezer kivándorló magyar adott évben) a koronavírus-járványnak és az Európa-szerte bevezetett korlátozó intézkedéseknek is

köszönhető, viszont egy több éves trend része is volt. 2021-2022-ben ismét emelkedett a kivándorlók száma, de trendfordulóról még nem lehet beszélni. Azért sem, mivel ezek az évek a járvány miatti korlátozások feloldásáról, az ismételt, határokon keresztülnyúló (és belföldi) szabad mozgás visszaállításáról szóltak.

6. ábra: 2016 óta pozitív a magyar vándorlási különbözet. Forrás: KSH (2023).

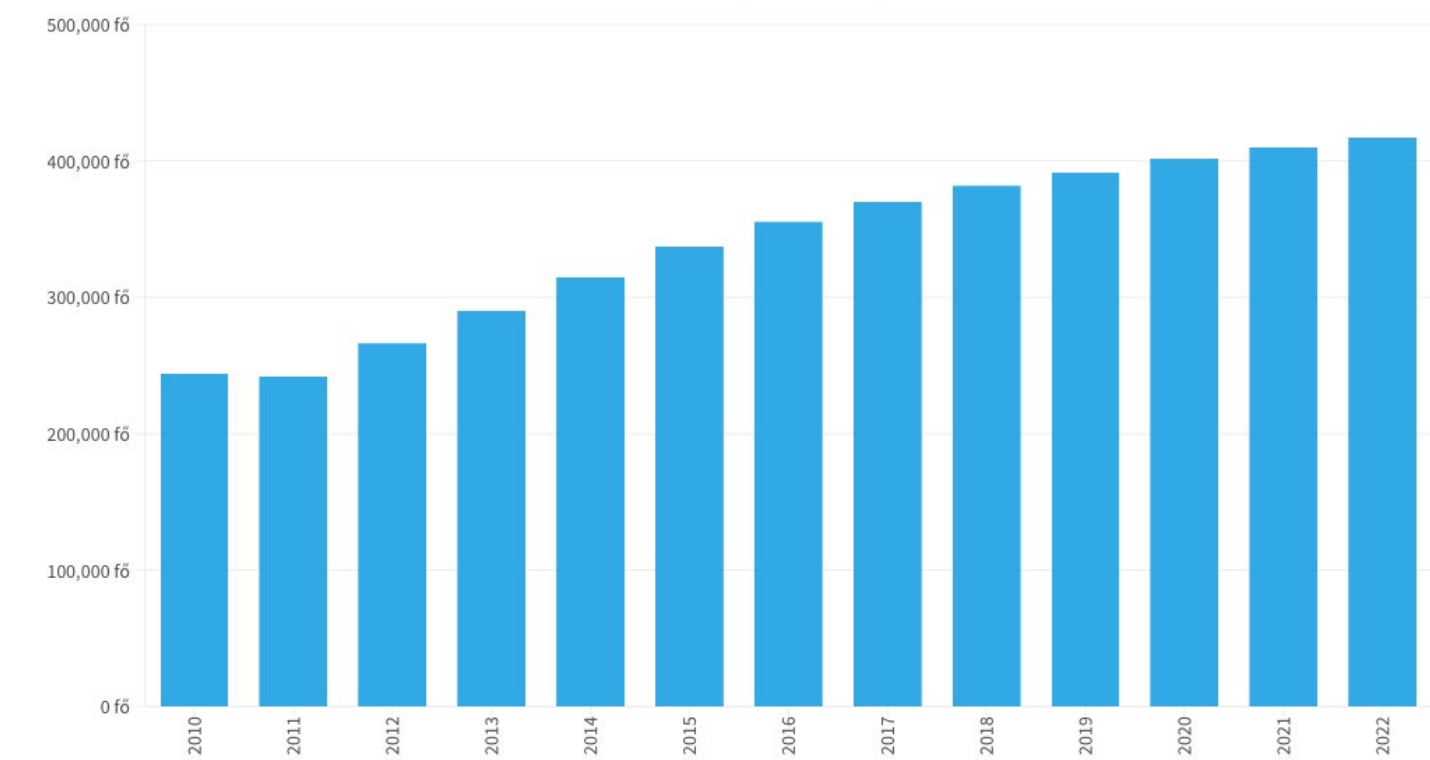
A kivándorlás negatív hatásait enyhítheti a külföldön élő magyar állampolgárok visszavándorlása. A Magyarországon született visszavándorlók száma egy kis megtorpanással (2019-2021, de a járvány évei egyben), de folyamatosan emelkedett 2011 óta. 2022-ben nagy számban, több mint 24 ezren tértek vissza. A kivándorló és visszatérő magyarok nettó egyenlege negatív volt egészen 2018-ig, vagyis többen vándoroltak ki az országból, mint amennyien adott évben visszajöttek kül-

földről. 2019-2021 között ugyanakkor fordult a tendencia, és többen tértek vissza Magyarországra külföldről, mint amennyien kivándoroltak. Itt is szerepet játszott 2020-2021-ben a járvány és a nyomában járó korlátozások. 2022-ben ismét negatívba váltott az egyenleg, többen hagyták el az országot, mint amennyien visszatértek.

A vándorlási egyenlegen javít viszont egy második tényező, mégpedig a külföldön született magyar állampolgárok bevándorlása Magyarországra. Ahogy azt korábban leírtuk, itt a kettős állampolgárságot nyert határon túl élő magyar állampolgárok Magyarországra vándorlása erősen befolyásolja a statisztikát. E tekintetben az első nagyobb megugrást 2012-ben mérte a KSH, akkor több mint 9 ezren jöttek Magyarországra a korábbi évek pár ezer fős bevándorlását követően. A csúcs 2015-ben volt, amikor több mint 17 700 ilyen állampolgárt regisztrált a KSH. 2022-ben volt a következő nagy megugrás, amikor is a megelőző éveknél nagyobb számban költöztek határon túli kettős állampolgárok Magyarországra.

Mindez pedig javította a magyar állampolgárok nemzetközi vándorlásának teljes egyenlegét: míg a KSH adatai szerint 2010-2015 között negatívban állt a vándorlási egyenlegünk, addig 2016 óta trendforduló volt és pozitívba fordult. Több magyar állampolgár vándorol be és vissza Magyarországra, mint amennyien elhagyják. A többlet 2022-ben 9800 fő volt.

Még egy kategóriát érdemes megemlíteni a magyar állampolgárok nemzetközi vándorlása kapcsán, mégpedig a külföldön született magyarokat: kivándorolt magyar állampolgárok gyermekei, illetve a kettős állampolgársággal rendelkező határon túl élő magyarok gyermekei. Számuk a KSH (2023) adatai szerint 2012-2022 között folyamatosan emelkedett, 2020-ban átlépte a 400 ezres határt is. 2022-ben 417 ezer magyar állampolgár született külföldön.

7. ábra: egyre emelkedik a külföldön született magyar állampolgárok száma, 2020-ban átlépte a 400 ezret. Forrás: KSH (2023).

Hova mentek a magyarok? – kivándorlási célországok

A KSH (2023) adatbázisában három fő célországba vándorló magyar állampolgárok migrációját teszi közzé: Ausztria, Németország és Egyesült Királyság mint fő célországok. 2010-

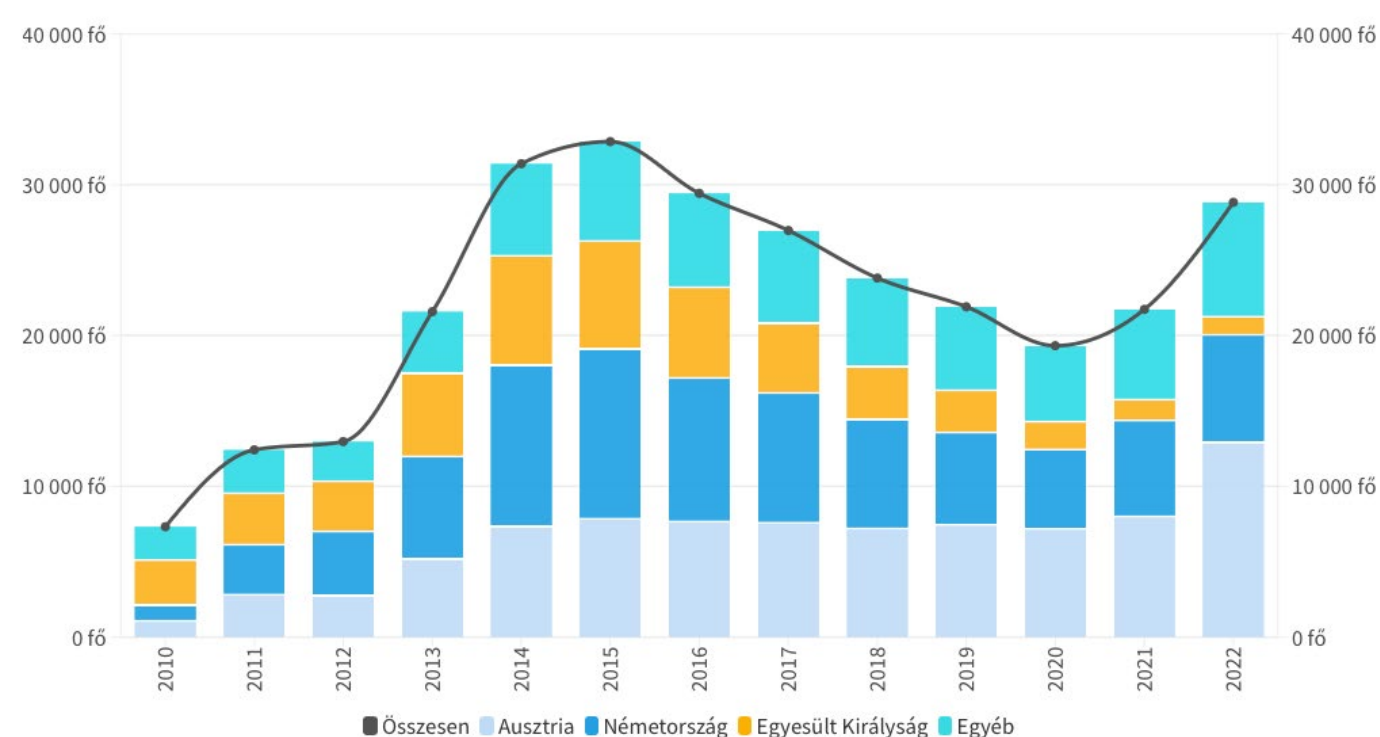
ben a kivándorló magyar állampolgárok fő célországa még az Egyesült Királyság volt (kivándorlók 41%-a), azonban fokozatosan csökkent a népszerűsége a következő években. 2022-re a kivándorlók 4,2%-a választotta csak a szigetországot. Az Egyesült Királyságot a 2010-es évek elején – közepén Németország váltotta fel, 2014-2025-ben a kivándorló magyarok egyharmada választotta új otthonául – majd 2016-tól kezdve fokozatosan csökkent a népszerűsége a kivándorlók körében. Ausztria az új leginkább kedvelt célország 2019-től kezdve az adott évben kivándorlók körében. Míg 2010-ben a kivándorló magyarok 15%-a ment Ausztriába, addig 2022-

ban 45%-uk. Itt fontos hozzátenni az ingázást, mely megnöveli az Ausztriában dolgozók létszámát, ahogy a fejezet elején kifejtettük.

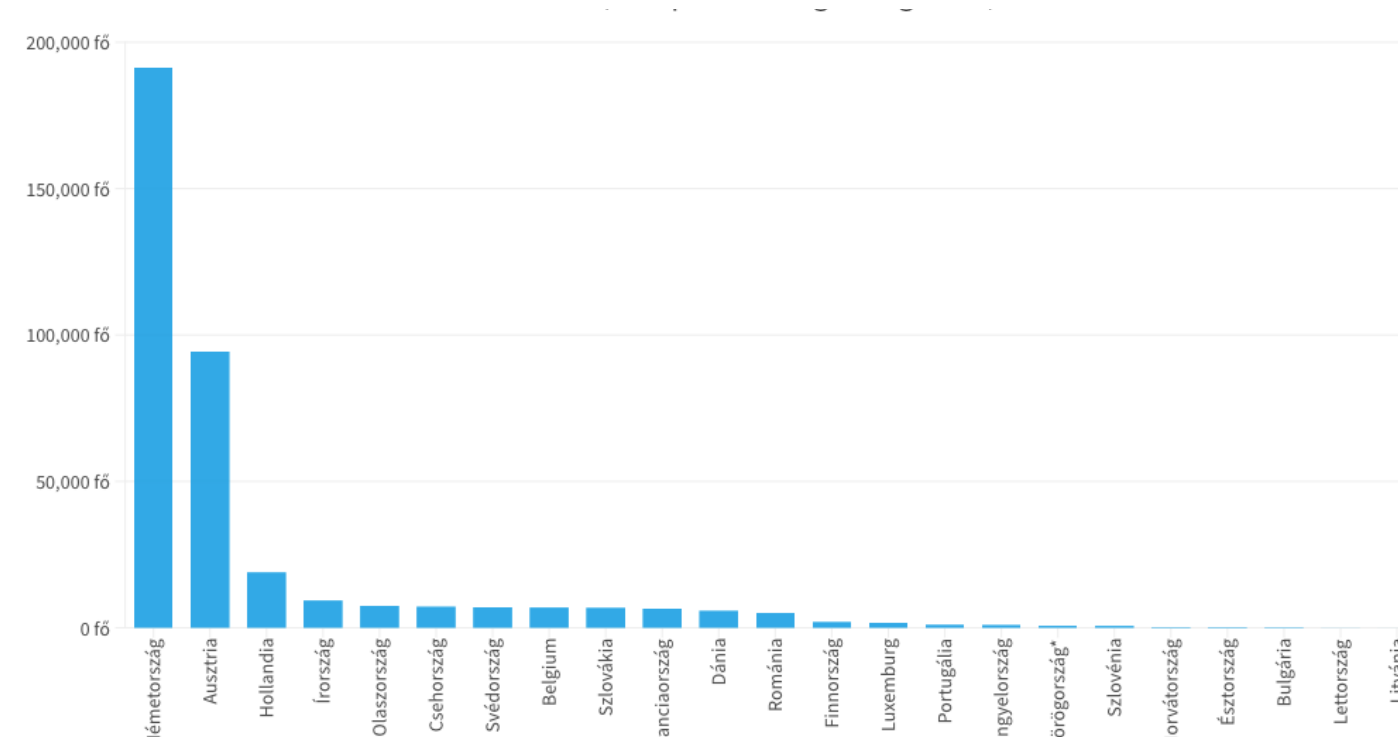
Részletesebb adatokat tesz közzé az Eurostat (2023), melyek alapján meg lehet vizsgálni, az Európai Unió egészében és egyes tagországokban mennyi magyar állampolgár élt adott év elején. 2004-ben az adatok alapján közel 80 ezer magyar állampolgár élt más uniós tagországban, a teljes magyar népesség 0,8%-a^[6]. Az Unió más országában élő magyarok arányszáma 2009-ig emelkedett (1,2%), majd megtorpant a globális pénzügyi és gazdasági válság elején (2010-2011). 2012-től ismét emelkedett az EU-ban élők aránya a teljes ma-

gyar népességben belül, 2022-ben^[7] 375 ezren, a teljes magyar népesség 3,8%-a élt más EU-tagországban.

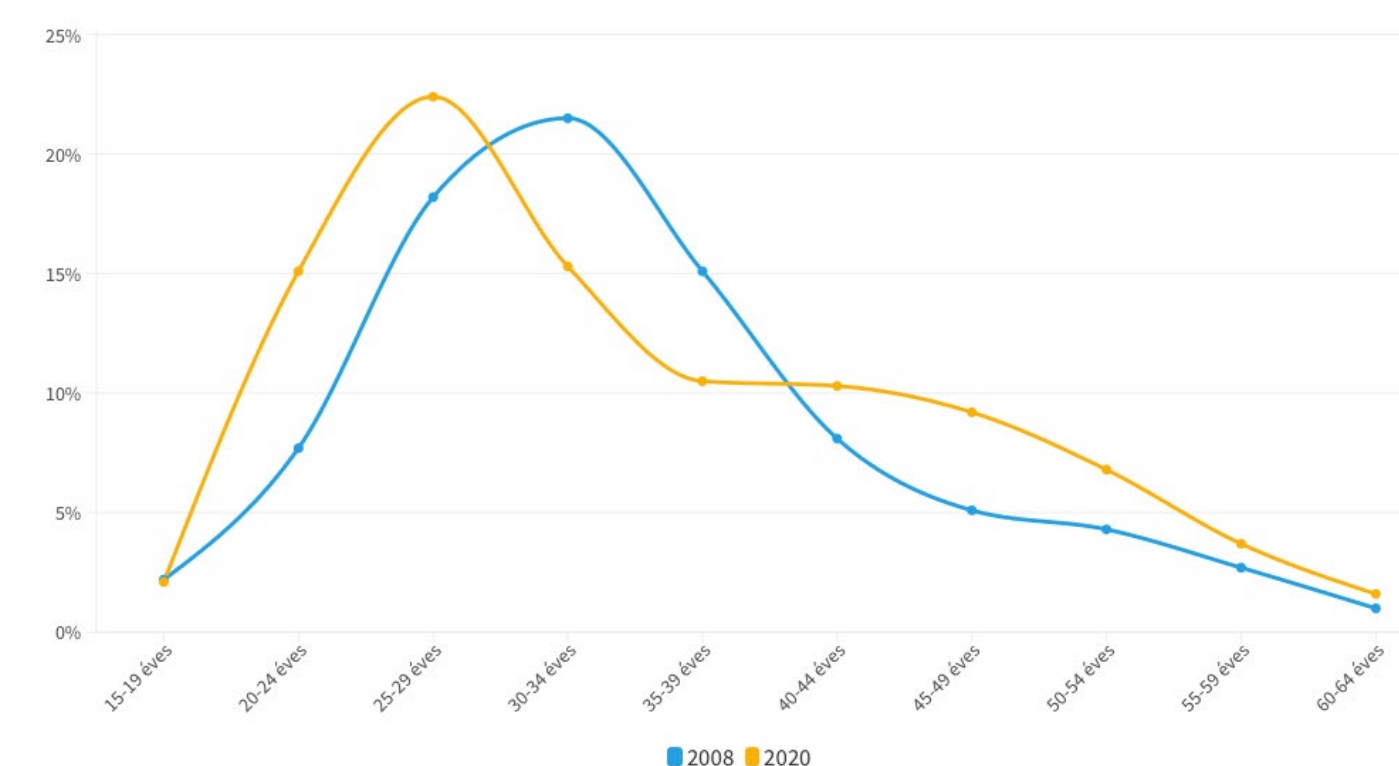
Az EU-ban élő magyar állampolgárok közül a legtöbben, 191 ezren Németországban éltek 2022. január 1-jén (2018 óta 190 ezer körül mozog a Németországban élő magyar állampolgárok száma). A második helyen, Ausztriában a 100 ezret közelítette a magyar állampolgárok száma 2022-ben, illetve Hollandiában volt még 10 ezer feletti a létszámuk (19 ezer). Az első két helyezett célország 2008-ban, az uniós csatlakozásunk után 4 évvel is Németország (60 ezer fő) és Ausztria (19 ezer fő) volt.

8. ábra: a kivándorló magyar állampolgárok fő célországa az elmúlt 14 év során jelentősen átalakult. Forrás: KSH (2023).

9. ábra: a kivándorolt magyar állampolgárok többsége Németországban élt 2022-ben. Forrás: Eurostat (2023).

10. számú ábra: az elvándorlás egyre inkább eltolódik a fiatalabb korosztályok irányába. Forrás: Eurostat (2023).

Korcsoportok szerinti jellemzők

Hárs (2018) tanulmányában kiemelte, hogy a kivándorló magyarok „inkább fiatalok, képzettek, vállalkozók, akik sikeresebben képesek kihasználni a külföldre költözés lehetőségeit. Korábbi magyarországi kutatások is hasonló tapasztalatokról számolnak be (Blaskó–Gödri, 2014, Blaskó és szerzőtársai, 2014)”.

2008 és 2020 között eltolódott az elvándorló, 15-64 év közötti magyarok korcsoport szerinti megoszlása. 2008-ban az elvándorló magyarok közül a legnagyobb arányt a 30-34 éves korcsoport képviselte: az elvándorlók 21%-át tették ki. 2020-ban ugyanakkor a 25-29 évesek adták már az elvándorlók 22%-át, míg a korábbi domináns korcsoport, a 30-34 évesek 15%-ot tettek ki.

További jele is van annak, hogy az elvándorlás egyre inkább eltolódik a fiatalabb korosztályok irányába. Míg 2008-ban a 20-24 évesek az összes kivándorló 15-64 éves korosztály 8%-át tették ki, addig 2020-ban már 15%-ukat. Mindezek mellett a kivándorlókon belül csökkent a 35-39 évesek aránya is (a 2008-as 15%-ról 2020-ra 10%-ra).

Magyarok munkavállalása az EU-ban

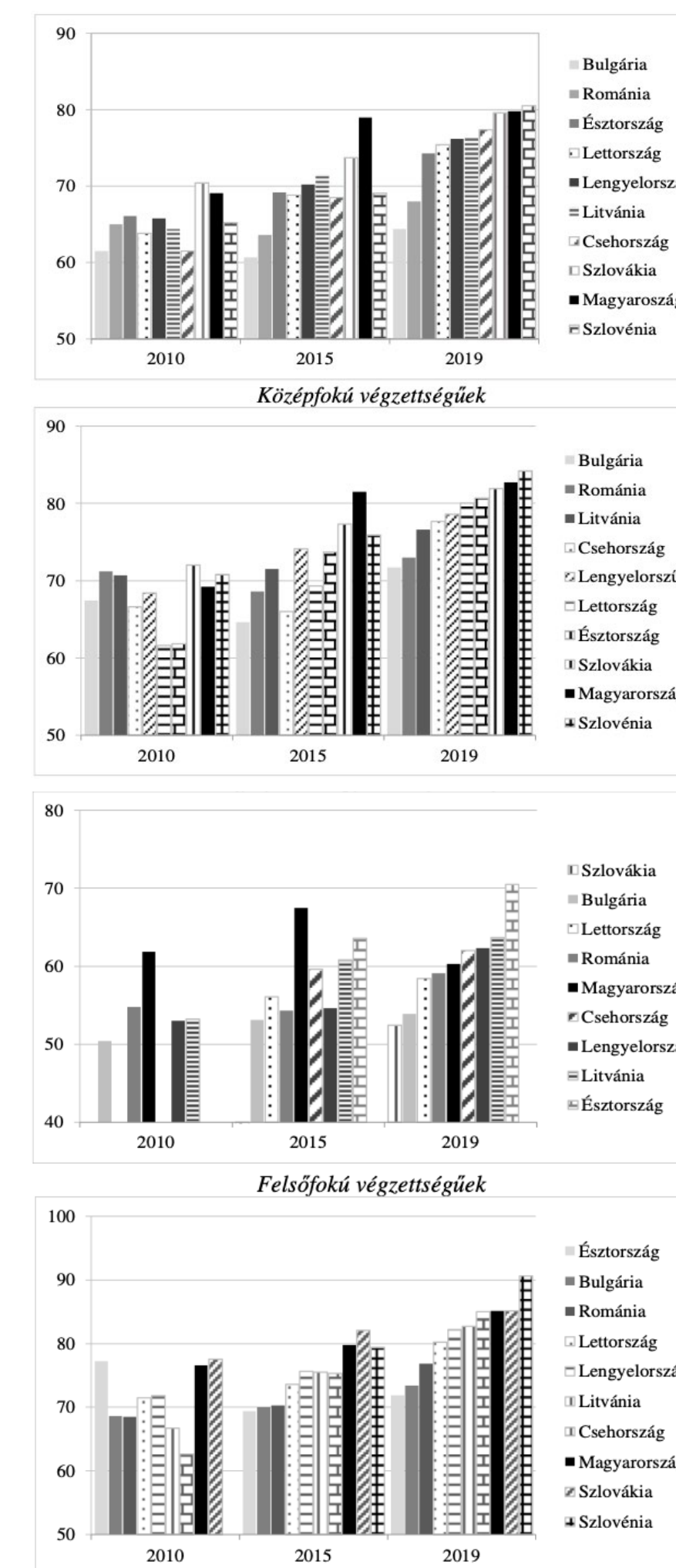
Érdekes külön is megvizsgálni, hogy az elvándorolt magyarok milyen arányban kaptak munkát az EU más tagországaiban. Hárs 2020-as tanulmányában foglalkozott ezzel a kérdéssel. Az Eurostat LFS (Labour Force Survey) adatai szerint „a ma-

gyarok esetében nagyon magas foglalkoztatási arányt látunk, az összesen arány a régió országai között a legmagasabbak egyike volt, és mindegyik iskolázottsági szint esetében hasonló a kép. A magas foglalkoztatási arány arra utal, hogy a magyarországi elvándorlás nagymértékben gazdasági, munkavállalási célú, aki külföldön él, sikeresen talált is munkát. [...] A külföldön élő magyarok más országokból érkezőkhöz képest kiemelkedően magas arányban dolgoznak” (Hárs, 2020, 126.).

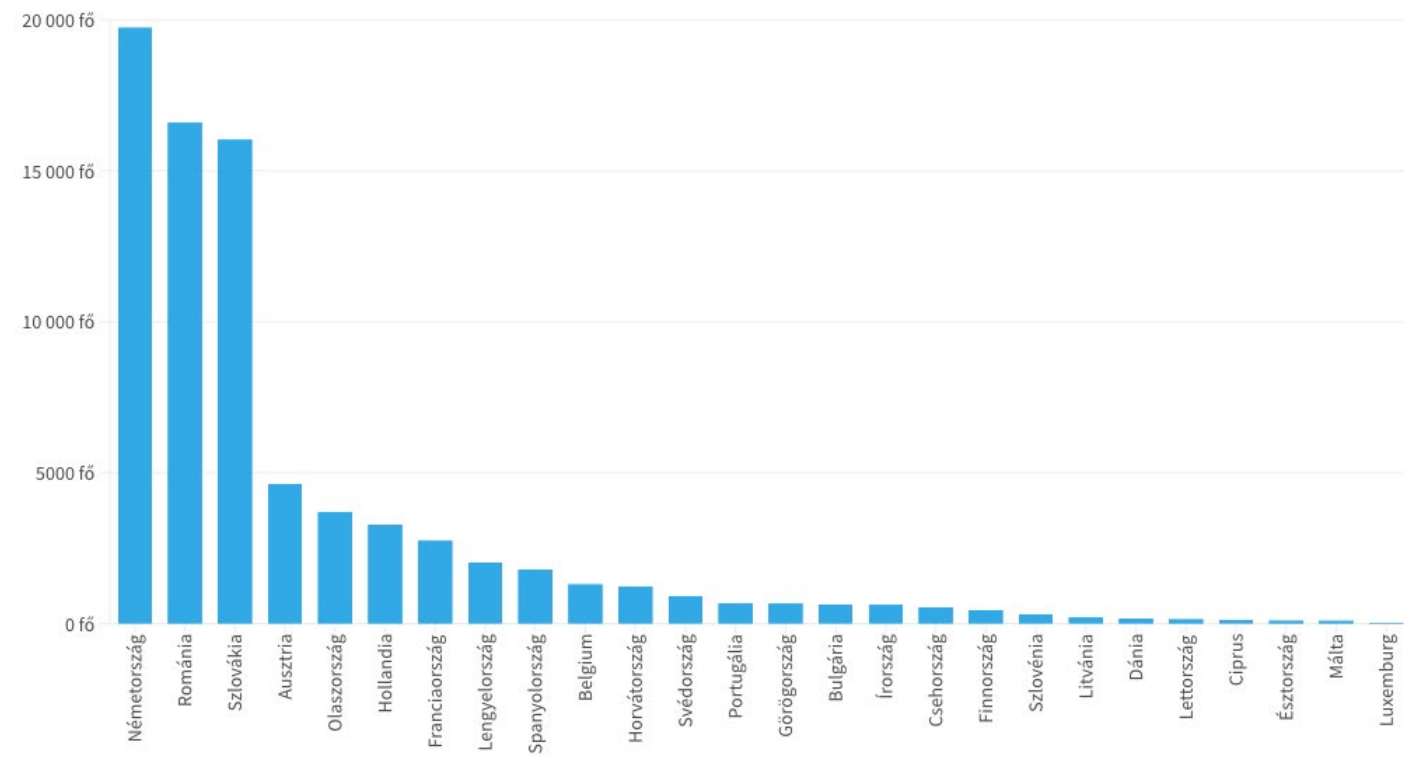
EU-s állampolgárok Magyarországon

Nemcsak a magyarok vándorolnak más uniós tagállamba, hanem a 26 EU-s tagország állampolgárai közül többen élnek hazánkban. 2022-ben az Eurostat (2023) adatai szerint közel 20 ezer német állampolgár élt Magyarországon, őket a román állampolgárok követték (16,6 ezer fő), a szlovákok (16 ezer fő), illetve az osztrákok (4600 fő). Összesen közel 80 ezer európai uniós állampolgár élt Magyarországon 2022 elején.

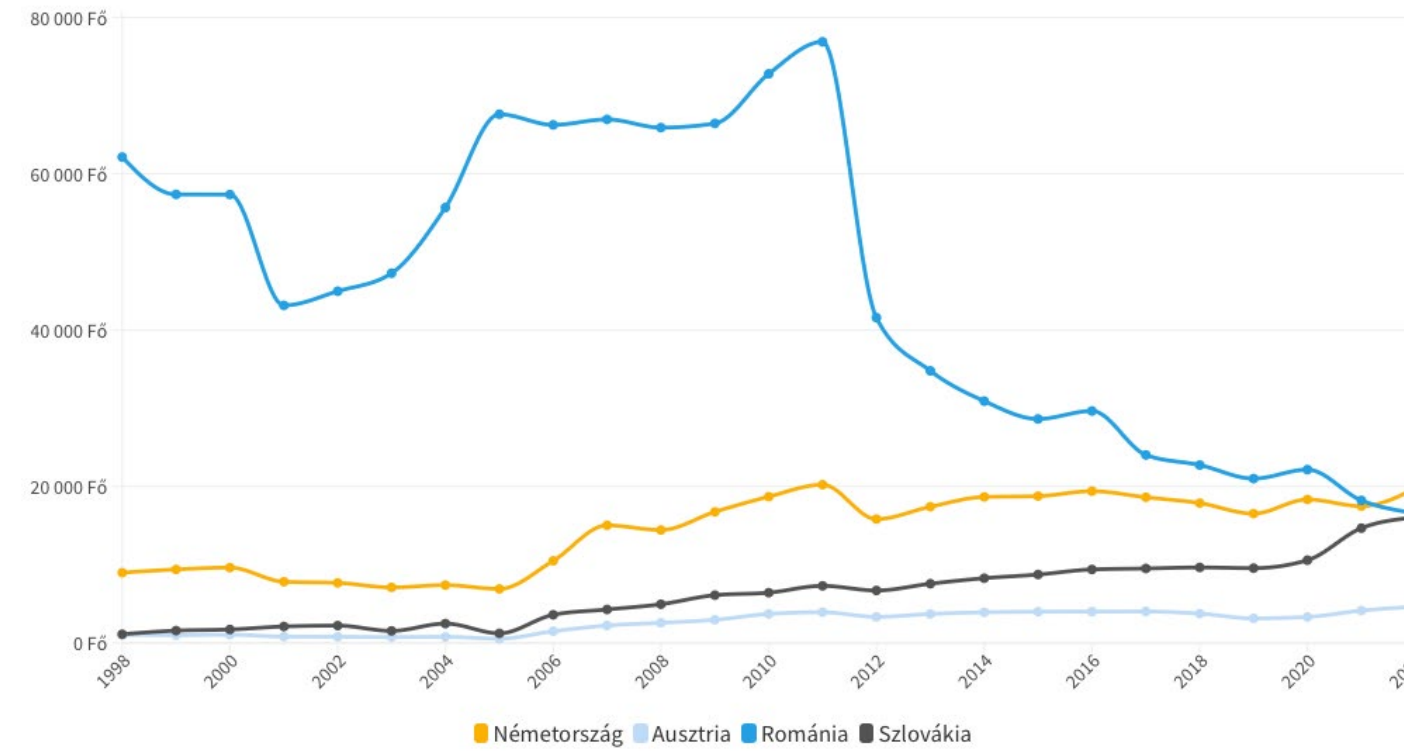
A román állampolgárok száma mutatta a legnagyobb változásokat az elmúlt 20 évben: 2004-ben több mint 55 ezren éltek hazánkban, létszámuk 2011-ben érte el a csúcst (közel 77 ezer fő). Ezt követően dinamikusan csökkent a hazánkban élő román állampolgárok száma és 2022-ben mindösszesen 16,6 ezren éltek Magyarországon. Ezzel szemben – kisebb kilengések mellett – folyamatosan emelkedett az elmúlt két évtizedben a hazánkban élő német, szlovák és osztrák állampolgárok száma.

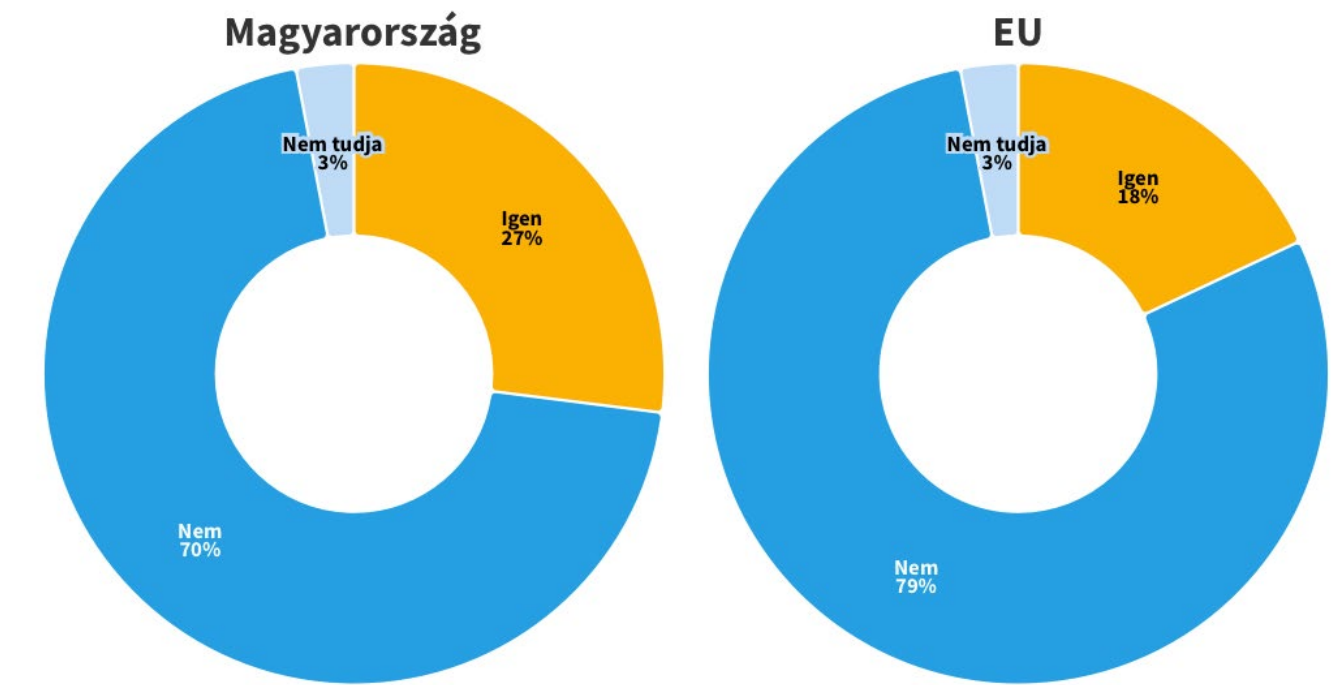
11. ábra: A 2004-ben és 2007-ben EU-hoz csatlakozott 10 ország külföldön élő állampolgárainak foglalkoztatási aránya iskolai végzettség szerint 2010-ben, 2015-ben és 2019-ben (15–64 évesek). Forrás: Eurostat LFS-adatok; Hárs (2020) 125. oldal.

12. ábra: német, román és szlovák állampolgárok éltek legnagyobb számban Magyarországon 2022 elején az EU-s tagországok közül. Forrás: Eurostat (2023).

13. ábra: 2012-től kezdődően jelentősen csökkent a hazánkban élő román állampolgárok száma, míg a német, osztrák és szlovák állampolgároké emelkedett. Forrás: Eurostat (2023).

14. ábra: 2022-es felmérés szerint a magyarok 27%-a tudta elképzelni a jövőbeli külföldi munkavégzést. Forrás: Eurobarometer (2022).

3. Munkaerő-mobilitási felmérés az EU-ban

A statisztikai adatok mellett személyes, kérdőíves felmérések eredményeit is érdemes vizsgálni, hogy az EU-n belüli munkaerő-áramlás hátterét megértsük. 2009-et követően 2022-ben jelent meg ismételten az Európai Unió belüli munkaerő-mobilitásról szóló felmérés, melyben közel 26 ezer állampolgár adott választ. Az eredmények szerint minden ötödik európai el tudja képzelni, hogy a jövőben külföldön dolgozzon (2022: 18%, 2009-hez képest stabil: 17%), akik közül a többség (60%) a következő öt évben tervezi ezt megtenni. A többség (58%) állandó munkaviszonyban szeretne elhelyezkedni, ami három

százalékpontos növekedést jelent 2009 óta. Emellett egyre nagyobb az érdeklődés az ideiglenes megbízások (22%, +5 százalékpont) és az ideiglenes munka (16%, +2 százalékpont) iránt. Az európaiak nagy többsége számára a koronavírus-világjárvány nem változtatta meg a külföldi munkavállalással kapcsolatos terveit. A világjárványhoz kapcsolódó korlátozások miatt a válaszadók jelezték, hogy tudatosabbá vált bennük, hogy a szabad mozgás nagyszerű lehetőség (22%), és hogy a munkaerő mobilitása fontos a gazdaság működése szempontjából (19%). A költözés motivációja némileg változott 2009-hez képest: a pénzügyi motiváció veszített jelentőségéből (31%, -4 százalékpont), míg az olyan szempontok, mint a célország

kultúrája vagy a külföldi mentalitás, életvitel nőttek (34%, +2 százalékpont). Az Európán belüli munkaerő-mobilitás nagy része továbbra is hosszú távú: a mobil európai munkavállalók 62%-a több mint egy éve tartózkodik külföldön, és a mobilitást fontolgatók 73%-a tervezi, hogy több mint egy évig külföldön marad.

A magyar válaszadók (1031 fő) 27%-a tudta elképzelni a külföldi munkavégzést (2009: 29%), melyben a legnagyobb visszatartó erő a családi kötettség. A magyarok többsége is állandó munkaviszonyban gondolkozik (71%), míg az első számú célország Ausztria és Németország.

4. Összefoglalás

A munkavállalók tagországok közti szabad mozgása megalapítása óta az Európai Unió egyik alapelve. A foglalkoztatás, a javadalmazás, valamint az egyéb munka- és foglalkoztatási feltételek tekintetében magában foglalja az állampolgárság alapján történő bármely megkülönböztetés megszüntetését. A klasszikus közgazdaságtani elmélet szerint a tagországok közti szabad munkaerő-áramlás következtében kiegyenlítődnek a munkaerőpiaci különbségek a területek között, a munkanélküliségi ráta és a bérek is közel azonos szintre korrigálódnak.

Az Európai Unión belül nem valósult meg olyan mértékű munkaerő-áramlás és munkaerő-kiegyenlítődés tagországok, régiók között, mint például az USA-ban. Egyrészt jelentős eltéréseket láthatunk a munkanélküliségi rátákban tagországonként. Másrészt az Eurostat (2023) közlése szerint 2022-ben a munkaképes korú (15 és 64 év közötti) uniós polgárok 3,7%-a élt az állampolgárságától eltérő uniós országban – mely viszonylag alacsony érték. A munkaerő-áramlás az Unió egységes belső piacán belül nem hozta a kezdeti várt reményeket, kevésbé mondható mobilisnak a munkaerő.

A magyarok kivándorlási tendenciáit figyelembe véve, 2010-2015 között folyamatosan nőtt az adott évben országot elhagyó magyar állampolgárok száma, csúcspontján, 2015-ben közel 33 ezren vándoroltak ki Magyarországról. Ugyanakkor 2016-tól

kezdődően megfordult a trend, és évről évre egyre kevesebben hagyták el az országot. Továbbá a kivándorlás negatív hatásait enyhítheti a külföldön élő magyar állampolgárok visszavándorlása, illetve a külföldön született magyar állampolgárok bevándorlása Magyarországra. Míg a KSH adatai szerint 2010-2015 között negatívban állt a vándorlási egyenlegünk, addig 2016 óta trendforduló volt és pozitívba fordult. Több magyar állampolgár vándorol be és vissza Magyarországra, mint amennyien elhagyják. A többlet 2022-ben 9800 fő volt.

2010-ben a kivándorló magyar állampolgárok fő célországa még az Egyesült Királyság volt. Az Egyesült Királyságot a 2010-es évek elején – közepén Németország váltotta fel, míg 2019-től kezdve Ausztria az új leginkább kedvelt célország az adott évben kivándorlók körében. Nemcsak az adott évben kivándorlókat nézve, az EU-ban élő magyar állampolgárok közül a legtöbben, 191 ezren Németországban éltek 2022. január 1-jén.

Korcsoportokat vizsgálva, 2008 és 2020 között az elvándorlás egyre inkább eltolódott a fiatalabb korosztályok irányába. Míg 2008-ban a 20-24 évesek az összes kivándorló 15-64 évesek 8%-át tették ki, addig 2020-ban már 15%-ukat.

Az Eurostat LFS adatai szerint a magyarok esetében nagyon magas a foglalkoztatási arány, mely arra utal, hogy a magyarországi elvándorlás nagymértékben gazdasági, munkavállalási célú, aki külföldön él, sikeresen talált is munkát.

2022-es Eurobarometer, kérdőíves felmérés eredményei alapján minden ötödik európai el tudja képzelni, hogy a jövőben külföldön dolgozzon (2022: 18%, 2009-hez képest stabil: 17%), akik közül a többség (60%) a következő öt évben tervezi ezt megtenni. A magyar válaszadók (1031 fő) 27%-a tudta elképzelni a külföldi munkavégzést (2009: 29%), melyben a legnagyobb visszatartó erő a családi kötetlenség.

Megjegyzések

[1] Harris, J.–Toderó, M. (1970): Migration, unemployment and development: A two-sector analysis. *American Economic Review*, Vol. 60. No. 1. 126–142. o.

[2] Skoglund, E. (2017): The happiness gap between transition and non-transition countries. *IZA World of Labor*, No. 357.

[3] Agglomerációból és távoli régiókból a fővárosba vándorlás húzta az arányszámot, elsősorban az ország keleti részéből Budapestre költözők.

[4] 2004-ben EU-hoz csatlakozott országok: Csehország, Észtország, Ciprus, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Lengyelország, Szlovénia, Szlovákia.

[5] Nyilvántartások Vezetéséért Felelős Helyettes Államtitkárság.

[6] Az adatszolgáltatás nem egyforma a tagországok részéről, több tagállam nem közölt az Eurostaton ilyen jellegű adatokat. 2004-ben az alábbi országoktól jött adatközlés: Csehország, Dánia, Németország, Olaszország, Lettország, Hollandia, Ausztria, Szlovénia, Szlovákia, Finnország és Svédország.

[7] Nem szolgáltatott adatot 2022-re vonatkozóan: Görögország, Spanyolország, Ciprus és Málta.

